

Domača ne pozdravlja ga beseda,
Slovenski sam naj tiho govori:
Po tujih hišah služi, da se hrani,
Kjer se oblastno gleda ga postrani.

Ni dvoma, da bi bilo moderno vseučilišče neizmerna pomena za Slovence. Vseučilišča so dala narodom lastno kulturo, dala so jim zavedno inteligenco, ki je in ostane činiteljica ter nositeljica kulture; dala so jim potom izobrazbe tudi gospodarsko in politično moč. Slovenci nimamo niti razvite narodne kulture, niti dovolj inteligence, niti gospodarske, ne politične moči. To pa v prvi vrsti zato, ker nimamo lastnega kulturnega ognjišča — slovenskega vseučilišča.

Ustanovitev slovenskega vseučilišča zahtevamo ne samo iz narodno-eksistenčnih interesov, ampak s tem terjamo Slovenci svoje historično pravo, terjamo zgolj to, kar smo že imeli, pa so nam vzeli. Imeli smo namreč lastno vseučilišče v Ljubljani. Postanek univerze v Ljubljani datira iz leta 1595. Tega leta so namreč jezuitje ustanovili v Ljubljani visoko šolo „kolegij“ imenovano, kakor so bili že prej ustanovili v Gradcu enak kolegij, kateri je bil leta 1585. povzdignjen v dostojanstvo univerze. Poudarjam, da je bil ljubljanski kolegij popolnoma enako urejen kakor graški kolegij oziroma univerza. Oba kolegija sta imela samo bogoslovno in modroslovno fakulteto, kakor sploh vsi jezuitski kolegiji, ker so bili jezuiti nasprotniki pravoslovnih predavanj. Na graški univerzi se je aktivirala juridična fakulteta šele leta 1779. Torej 200 let pozneje. Da je imel ljubljanski „kolegij“ defakto značaj univerze, to nam dokazuje dejstvo, da je imel pravico podeljevati akademična dostojanstva: bakalavreat, magistrat in doktorat, kakor nam spričuje rokopis ljubljanskega profesorja Franca Wildeja in pa doktorska disertacija, katero je napisal baron Sigfrid Gussitsch leta 1728. in katera je shranjena v knjižnici na smledniškem gradu. V knezoškofijski knjižnici ljubljanski pa hranijo Dolničarjev rokopis, v katerem smatra ljubljanski kolegij za visoko šolo, jo nazivlje „akademija“ in jo stavlja v isto vrsto z vseučiliščem v Gradcu in Pragi. Značaj univerze je imel ljubljanski „kolegij“ po buli „Exponi nobis“ z dne 19. avgusta leta 1591., katera podeljuje jezuitskemu redu pravico, da smejo njegovi „kolegiji“ podeljevati akademična dostojanstva. To pravico je l. 1578. papež Gregor XIII. z bulo „Quanta in vinea“ razširil v tem smislu, da je dovolil prefektom „studiorum“ podeljevati akademična dostojanstva.

Ljubljanski kolegij je imel leta 1773. tele stolice: 1. za logiko in metafiziko; 2. za moralno teologijo; 3. za cerkveno pravo; 4. za mehaniko (Grubar); 5. za občno in specialno fiziko ter (moralno filozofijo) etiko; 6. za matematiko in zgodovino; 7. za poljedelstvo (agrarica ars). Ko pa je bil l. 1773. jezuitski red razpršen, je postal ljubljanski kolegij državni zavod „Lyceum“ imenovan, v ostalem pa je ostal kolegij nespremenjen. Toda ljubljanski visoki šoli je vlada kmalu naredila konec na ta način, da je bogoslovno fakulteto premestila v Inomost leta 1784., modroslovno pa je razpustila, ker so bili profesorji baje preveč svobodomiselnji.

Profesor Vatroslav Jagić.

K sedemdesetletnici njegovega življenja.

Dne 6. t. m. je obhajal svojo sedemdesetletnico prvak v slovanski filologiji, Vatroslav Jagić, prof. slavistike na dunajskem vseučilišču.

Jagić se je rodil v Varaždinu dne 6. julija 1838. Srednje šole je izvršil v Zagrebu, vseučiliške nauke pa na Dunaju. Leta 1860. je postal gimnazijski učitelj v Zagrebu, pa je zaradi narodne zavesti svoje izgubil službo l. 1867. Do l. 1871. je ostal še v Zagrebu, potem pa se je šel nadalje izobraževati na Lipsko in v Petrograd. Leta 1872. je dobil stolico slovenskega jezikoslovja v Odesi. Ko so leta 1874. Hrvatje ustanovili v Zagrebu vseučilišče, bi bil imel Jagić priti tja, a tozadevna pogajanja so se razbila. Postal je nato profesor v Berlinu, v Petrogradu in po Miklošičevi smrti na Dunaju l. 1886., kjer je deloval do letošnjega leta.

Prve svoje razprave je priobčil v izvestju zagrebske gimnazije. Sestavljal je knjige za višje gimnazijske razrede, sodeloval pri „Tisućnici svetoga Cirila in Metoda“ in pri časopisu „Književnik, časopis za jezik itd.“ Ko so ustanovili jugoslovansko akademijo, je marljivo podpiral njeni glasili „Bad“ in „Starine“.

Tri leta potem, to je leta 1787. so deželni stanovi kranjski prosili v obširni, zanimivi peticiji na cesarja Jožefa II. za zopetno ustanovitev modroslovne fakultete v Ljubljani. In res, prošnja je bila uslišana; leta 1788. je otvorila vlada modroslovno šolo, ki je obstajala — dokler je niso Francozi leta 1810. preosnovali v popolno moderno vseučilišče, kakršnih niti danes ni najti v Avstriji. Ker se je pokazalo, da je bilo vseučilišče za tedanje razmere osnovano na preveč obširni podlagi, zato je general Bertrand preosnoval leta 1811. v vseučilišče s štirimi fakultetami: z bogoslovno, pravoslovno, modroslovno in medicinsko fakulteto. Na tem vseučilišču se je razvil prav živahno duševno življenje, toda le kratka doba mu je bila usojena. Ko so se morali umakniti Francozi iz bele Ljubljane, zaprlo se je tudi svetišče kulture za Slovence.

Dvakrat že smo torej imeli Slovenci svoje vseučilišče in to v dobah, ko še nismo imeli pravega narodnega življenja, ko je bila naša književnost še v povojih. Takrat smo bili zreli za vseučilišče, danes pa, ko imamo za seboj petdesetleten, mogočen narodni razvoj, naj bi ne bili zreli! To protislovje nam je mogoče razlagati le tako, da so nas sodili takrat možje, ki so imeli čut za pravičnost in smisel za kulturne napredek, danes nas pa sodijo ljudje brez moralne kvalitete, ljudje, kateri prodajo za en ministrski sedež svobodo vseučilišča.

Ti, ki negirajo najprimitivnejše pogoje našega narodnega življenja, so najmanj kompetentni soditi slovenski narod, ki je skozi 300 let branil s svojo krvjo evropsko kulturo pred Turki. Smo li zreli za vseučilišče ali ne, o tem vprašanja lahko rustimo naše nemške nacionalce mirno dalje filozofirati, potrebnejše je za nas, da dobro premislimo taktiko svojega nadaljnjega boja, da si izberemo pravo pot do ustanovitve slovenskega vseučilišča.

V tem oziru pa menim, da bi bilo priporočljivo postopati po sledečem načrtu:

Delovati nam je na to, da se slovenski docenti habilitujejo na enem vseučilišču, in sicer je zato najugodnejše vseučilišče v Pragi. Slovenski docenti naj bi predavali v slovenskem jeziku, ker le tako bi se mogel uspešno spopolnjevati znanstveni jezik slovenski. Le koncentracija slovenskih docentov na enem vseučilišču bi omogočila slovenska predavanja. Z njo je potrebna koncentracija slovenskega dijaštva, ker le tedaj, če bo dovolj osredotočenega slovenskega dijaštva na enem vseučilišču, bodo mogoča slovenska predavanja. Izrecno poudarjam, da bi bile vse te naredbe le provizoričnega značaja, tako da bi ostal češki značaj praške univerze s temi pripravami za slovensko vseučilišče nedotaknjen.

Za priprave za slovensko vseučilišče na češki univerzi pa vidim neki analogon v vladnih pripravah za italijansko pravno fakulteto na inomoški univerzi. Citiram vam (v naslednjem) dotični dve ministrski naredbi v ekscerptu. Ministrski odlok z dne 25. februarja leta 1864. glede aktiviranja italijanskih predavanj na inomoškem vseučilišču se glasi: Seine k. u. k. apost. Majestät haben mit allerhöchster Entschliessung vom 19. v. M. allergnädigst geruth, den von dem Landtage von

Leta 1876. je ustanovil list „Archiv für slavische Philologie“. Zanj je spisal nebroj razprav, ocen, objav ter mu pridobil za sotrudnike vse najboljšje slaviste. Živahno se je v tem listu zanimal tudi za naše kulturno gibanje.

Bazentega je izdal več samostojnih del. Prevažni za slovensko, pa tudi slovensko književno zgodovino sta njegovi knjigi: „Pisma Dobrovskega in Kopitarja“ in „Nova pisma Dobrovskega, Kopitarja in drugih jugozapadnih Slovanov“. Mnogo njegovih spisov je izšlo v izvestjih dunajske akademije. V novejšem času pa deluje Jagić, da se skoro izda prepotrebna „Enciklopedija slovenskega jezikoslovja“.

Jagić je bil izvrsten, obče priljubljen profesor ter je živahen družabnik. Hrvaškega svojega rodoljubja ni nikdar zatajil, ostal je tudi v tujini Hrvat.

Kulturni napredek vseh Slovanov mu je živo pri sre. Zlasti se je vedno zanimal za naše prosvetne razmere in pri vsaki priliki podpiral slovenske učenjake in slovenske znanstvene zavode.

Zato se tudi mi danes spominjamo njegove sedemdesetletnice in mu kličemo: Na mnoga leta!

Tirol (in der Sitzung) zum Beschluss erhobenen Antrag, dass an der Innsbrucker Universität in der juristischen und der zu erichtenden medicinischen Fakultät im ersten und weiten Jahrgange die schwierigen Gegenstände, nicht nur in der deutschen, sondern auch in der italienischen Sprache vorgetragen werden, in der Art zu genehmigen, dass an der Rechts- und Staatswissenschaftlichen Fakultät vom Studienj. 1864./65. an die schwierigen Lehrfächer der ersten zwei Jahrgänge auch in der italienischen Sprache vorgetragen werden dürfen. Bestimmung der genaueren Modalitäten dieser Vorträge u. ihre Aktivierung bleibt dem Staasministerium überlassen.

Odlok naučnega ministrstva z dne 8. marca leta 1902. v zadevi reguliranja izpraševanja na pravniški fakulteti pa se glasi: Indem ich in dieser Richtung Verfügungen provisorischen Charakters treffe, kann ich nicht umhin ausdrücklich zu betonen, dass die Regelung des Prüfungswesens und die Kompletierung des italienischen Lehrkörpers, beziehungsweise die Habilitierung italienischer Privatdozenten . . . Massnahmen sind, welche in letzter Linie gemeinsam auf die Wahrung des deutschen Charakters der Universität einerseits u. die selbständige Ausgestaltung des italienischen Hochschulunterrichtes andererseits gerichtet sind.

An diesem Standpunkte festhaltend, wurden einige Bestimmungen der geltenden Rigorosenordnung für Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät in Innsbruck im Sinne einer nationalen Trennung der Prüfungskommissionen abgeändert. Es soll nunmehr ein deutscher Studierender nur von einem Professor mit deutscher Vortragssprache und ein italienischer Studierender nur von einem Professor mit italienischer Vortragssprache b. d. Rigorosen geprüft bzw. promoviert werden, wobei jedoch vorübergehend dieses volle Reciprocitätsverhältnis insoferne und insoweit eine Einschränkung erleidet, als für die Vertretung eines Prüfungsfaches durch eine italienische Lehrkraft noch nicht vorgesorgt ist.

Tako se torej glasila dotični ministrski naredbi. Hotel sem tako pokazati, da je pot, katero sem prej naznačil kot najpripravnejša za dosego slovenskega vseučilišča, ne le mogoča, ampak morda celo realna in zato tudi priporočljiva. Moremo se sklicevati na preecedne slučaje. Menim končno, da je mogoče na češki univerzi v Pragi mnogo lažje ustvariti nekak provizorij slovenskega vseučilišča, kakor je bilo to mogoče v Inomostu storiti leta 1902.

Tako mislim o vprašanju slovenskega vseučilišča; da bi bilo kmalu enkrat rešeno brez narodnih žrtev!

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodonosno naložim,
v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani.
registрована zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca junija: K 103.640.04.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v pošt-nih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Šolstvo v občinskem svetu ljubljanskem.

Občinski svet ljubljanski je v svoji seji dne 30. pret. mes. razpravljal tudi o nekaterih točkah, tičečih se šolstva. Podajamo o tem poročilo, in sicer po redu, kakor se je razpravljalo.

Električna razsvetljava v šolah pri Uršulinkah.

Lani je prosilo ravnateljstvo uršulinskih šol za napravo tlaka in uvedbo električne razsvetljave v prostorih ljudske in meščanske šole. Prva prošnja se je odklonila, druga pa se je izročila v proučevanje upraviteljstvu mestne elektrarne. Imenovano upraviteljstvo sedaj poroča, da se je pri ogledu konstatovalo, da je v nekatere temne šolske sobe uvedel električno razsvetljavo že — nunski mežnar. Ta razsvetljava pa je nepravilna in nezadostna. Na predlog šolskega odseka se je sklenilo, da se uvede, oziroma popravi električna razsvetljava v zunanjo ljudsko in meščansko šolo. Uvedba, oz. poprava se izvrši na stroške samostana. Stroški so proračunjeni na 1450 K. Električni tok bo dajala mestna občina, a stroški ne smejo presegati letnih 500 K. Podžupan dr. vitez Blei-

weis je vprašal, kako pride nunski mežnar do uvajanja elektrike. Župan je odgovarjal, da je nedopustno, ker je elektrika vendar mestna last ter se je poskrbelo, da se kaj podobnega več ne zgodi brez vednosti mestne občine. (Klic: To je navadna kradnja!) Oba predloga sta bila sprejeta. (Poročevalec občinski svetnik tov. Dimnik.)

Odposlanstvo delegatov na shod slovenskih učiteljev v Prago.

„Ljubljansko učiteljsko društvo“ je prosilo za prispevek mestne občine za odposlanstvo delegatov k shodu slovenskih učiteljev v Prago. Prošnja se utemeljuje s tem, da so češki učitelji že trikrat s podporo dežele in mestnih občin obiskali glavna zborovanja „Zaveze jugoslovanskih učiteljskih društev.“ Imenovano društvo prosi toliko podpore, da bi se mogli vsaj štirje učitelji udeležiti shoda. Finančni odsek je predlagal, naj se dovoli 600 K podpore, a določitev članov se prepusti društvu, vendar se mu priporoča, naj se pri tem ozira na predsednike učiteljskih društev in na urednike stanovskih glasil. Sprejeto. (Poročevalec občinski svetnik Knez.)

Dotacije za okrajno šolsko knjižnico.

Tozadevna dotacija je znašala 262 K. Izdatki so prekoračili to vsoto za 14 K, ki se uvrstijo prihodnje leto med stroške. (Poročevalec občinski svetnik tov. Likozar.)

Za pletarstvo.

Isti poročevalec je poročal o prošnji „Zveze slovenskih zadrug“ za prepustitev prostora za c. kr. učno delavnico za pletarstvo. Za zdrževanje tečaja bo skrbelo država, le za stanovanje vodji je treba najeti prostore. Sklenilo se je, da se dovoli v ta namen od prihodnjega leta naprej letnih 200 K, dokler se bo poučevalo pletarstvo v Ljubljani.

Profesorica na mestnem dekliskem liceju.

Kuratorij mestne višje dekliske šole navetuje, naj se sistemizuje na mestnem dekliskem liceju učno mesto za prirodopis, matematiko in fiziko, in sicer za žensko učno osebo z licejskim izpitom. Nova učna oseba se naj nastavi s 1. septembrom t. l. z letno plačo 2200 K, s 30letno službeno dobo, s 5 petletnicami, in sicer prvi dve po 200 K, druge tri po 400 K, z aktivitetnimi dokladi prvih 10 let po IX. činovnem razredu (750 K), zadnjih 10 let pa po VIII. činovnem razredu (828 K). Župan v svojem dopisu ne more pritrditi kuratoriju, naj bi se zahteval le licejski izpit, temveč navetuje srednješolski izpit, ker bo veljava liceja le na ta način rasha. — Šolski odsek se pridružuje mnenju g. župana, in sicer v tem smislu, da se sistemizuje stalno mesto za matematiko in fiziko s srednješolskim izpitom, ni pa mnenja, da bi se moralo za vsa stalna mesta zahtevati srednješolski izpit, ampak naj se da priliko, priti do službe na liceju tudi izkušenim in zaslužnim pedagogom in pa praktičnim šolnikom z izpitom za meščanske šole, ki se kar najbolje kvalifikujejo na državnih učiteljskih; to pa zato, ker so navadno vsi dobri metodiki. Pri oddaji te nove službe za matematiko in fiziko se bo treba ozirati na že izkušenega šolnika s srednješolskim izpitom, nikakor se pa ne priporočajo za nameščenje na liceju še neizkušeni mladi suplenti, ki niso imeli še dovolj prilike seznaniti se z metodo svojih predmetov.

Predlog je bil sprejet. (Poročevalec občinski svetnik tov. Dimnik.)

Pouk slovenske stenografije na mestni višji dekliski šoli.

Tudi o tem nasvetu je poročal prejšnji poročevalec. Sklenilo se je, da se ustanovi tak pouk v trgovskem tečaju imenovane šole z dvema učnima urama ter se pouk poveri profesorju Novaku.

Ljudsko šolstvo v Ljubljani.

Občinski svetnik tov. Likozar je stavil in utemeljeval sledeči samostalni predlog:

I. Na Prulah naj se ustanovi 4 ali 5 razredna deška ljudska šola s paralelkami v I. in II. razredu tudi za deklice.

II. Gestrinov svet na Poljanah naj se parcelira in proda.

III. Za novo drugo deško in deklisko ljudsko šolo naj se poišče primeren prostor v Kapucinskem ali Kolodvorskem okraju.

Dalje v prilogi.